

Toprağın ve Kalemin Arasında:
Osmanlı'da Tarımı Yönetenler
(Weberyen Bir Bürokrasi Okuması)

Yazar:
Elif Charlotte NELSON

© Copyright 2025

Bu kitabın, basım, yayın ve satış hakları Akademisyen Kitabevi AŞ'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kâğıt ve/veya başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Tablo, şekil ve grafikler izin alınmadan, ticari amaçlı kullanılamaz. Bu kitap T.C. Kültür Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır.

Bu kitapta yer alan fikirler ve düşünceler yazara ait olup, hiçbir kurum veya kuruluşun görüşünü yansıtmamaktadır. Bu kitap "Osmanlı İmparatorluğu'nda Tarım Bürokrasisi ve Taşra ile İlişkileri (1839-1914)" adlı doktora tezinden üretilmiştir.

ISBN

978-625-375-503-4

Kapak ve Sayfa Tasarımı

Akademisyen Dizgi Ünitesi

Kitap Adı

Toprağın ve Kalemin Arasında:
Osmanlı'da Tarımı Yönetenler (Weberien
Bir Bürokrasi Okuması)

Yayıncı Sertifika No

47518

Editör

Cihan ÖZGÜN
ORCID iD: 0000-0001-8337-5876

Baskı ve Cilt

Vadi Matbaacılık

Yazar

Elif Charlotte NELSON
ORCID iD: 0000-0001-9875-9207

Bisac Code

HIS026000

DOI

10.37609/akya.3684

Yayın Koordinatörü

Yasin DİLMEN

Kütüphane Kimlik Kartı

Nelson, Elif Charlotte.

Toprağın ve Kalemin Arasında:Osmanlı'da Tarımı Yönetenler
(Weberien Bir Bürokrasi Okuması) / Elif Charlotte Nelson; ed. Cihan Özgün.
Ankara : Akademisyen Yayınevi Kitabevi, 2025.

316 s. : tablo. ; 135x210 mm.

Kaynakça ve Ekler var.

ISBN 9786253755034

GENEL DAĞITIM

Akademisyen Kitabevi AŞ

Halk Sokak 5 / A

Yenişehir / Ankara

Tel: 0312 431 16 33

siparis@akademisyen.com

www.akademisyen.com

ÖNSÖZ

Bu çalışma uzun bir yolculuğun ürünü. Her tarihçinin yolu gibi benimki de arşivlerin sessiz sayfaları arasında, tozlu belgelerin izinde ve bazen de çıkmaz sokaklarda yürüyerek şekillendi. Osmanlı tarım bürokrasisinin dönüşümünü ve bu dönüşümün merkez ile taşra ilişkilerine etkisini incelerken, yalnızca geçmiş anlamaya çalışmadım; aynı zamanda bugünün karmaşık bürokratik yapılarında hâlâ yankılanan tarihsel kodları da çözümlemeye gayret ettim.

Bu çalışmanın ilham kaynağı, Weber'in ideal tip bürokrasi modeli oldu. Ancak bu modelin Osmanlı örneğinde birebir karşılık bulmadığını, tarihî gerçekliklerin çoğu zaman kuramsal çerçevelerden taştığını görmek bana sadece bir araştırmacı değil aynı zamanda sorgulayıcı ve esnek bir düşünür olmayı da öğretti. Özellikle tarım krizleri karşısında devletin verdiği tepkiler ve bürokratik aktörlerin pratik çözümleri, ideal modellerin ötesine geçerek sahadaki gerçekliğe odaklanmayı zorunlu kıldı.

Yazım süreci, yalnızca akademik değil, kişisel anlamda da bir sınavdı. Çalışmalarım sırasında hem bir ebeveyn hem bir çalışan hem de bir araştırmacı olmanın getirdiği yükleri aynı anda taşıdım. Günlük koşuşturmalar arasında bazen bir cümleyi saatlerce kuramadım, bazen ise bir belgeden çıkan küçük bir ayrıntı beni sayfalarca yazmaya teşvik etti. Bu sürecin her anında yanımda olan çocuklarıma, sabırları ve neşeleriyle bu yolculuğu anlamlı kıldıkları için sonsuz teşekkür borçluyum.

Ayrıca bu çalışmanın gelişiminde katkısı olan hocalarım Prof. Dr. Cihan Özgün, Doç. Dr. Olcay Pullukçuoğlu Yapucu, Doç. Dr. Alev Gözcü, Prof. Dr. Fevzi Çakmak, Prof. Dr. Nuri Karakaş ve fikirleriyle zihnimi açan dostlarıma Okan Büyüktapu, Zehra Güneş, Mert Hasılcıoğlu, *Sayın* Kadir Çelik'e de içtenlikle teşekkür ederim.

Elif Charlotte Nelson
İzmir

İçindekiler

GİRİŞ	1
--------------------	----------

I.BÖLÜM: Kalem, İktidar ve Toprak	17
--	-----------

Bürokrasi: Kavram ve Kuram.....	17
---------------------------------	----

Bürokrasi Kavramı	18
-------------------------	----

Kuramsal Yaklaşım.....	24
------------------------	----

Tarihsel Süreçte Bürokrasinin Dönüşümü	33
--	----

Klasik Dönem Osmanlı Bürokrasisinin Aktörleri	40
---	----

Klasik Dönem Osmanlı Tarım Bürokrasisinin Aktörleri	43
--	----

Değişen Dünya ve Yeni Düzen	56
-----------------------------------	----

Gelenekselliğin Bozulması.....	56
--------------------------------	----

Dünya Ekonomisi ve Osmanlı Tarımı.....	62
--	----

Bürokrasi ve Modernleşme	68
--------------------------------	----

Tarım ve Modernleşme.....	75
---------------------------	----

II. BÖLÜM: Osmanlı İmparatorluğu'nda Tarım Bürokrasisi.....	85
--	-----------

Tarım Bürokrasisinin Oluşumu	85
------------------------------------	----

Tanzimattan Meşrutiyet' e Tarım Bürokrasisinin Kurumsallaşması:	85
--	----

Meşrutiyet'e Doğru Tarım Bürokrasisi	96
--	----

Tarım Bürokrasisinin Olgunlaşması:	100
Ziraat Okulları: Kalemî Eğiten Kurumlar	108
Halkalı Ziraat Mektebi	115
Bursa Ziraat Mektebi	124
Selanik Ziraat Mektebi	130
Tarımın Yönetici Kadroları	139
Nazır.....	139
Müsteşar	140
Muhasebeci	143
Mektupçu	144
Ziraat Müfettişleri	145
Ziraat Müdürleri.....	158
III. BÖLÜM: Kalemî Toprağa Müdahalesi: Merkezin	
Tarım Şekillendirme Çabası	161
Tarımın Gelişmesi Önündeki	
Engellerin Kaldırılması	162
Tarımın Gelişmesi İçin Alınan Tedbirler	165
Altyapı Faaliyetleri	165
Tarımın Geliştirilmesi İçin Gerçekleştirilen	
Uygulamalar.....	181
Vergi Meselesi ve Öşür Muafiyeti.....	181
Kredi İlişkileri ve Ziraat Bankası	191
Tarım Sergileri, Yarışmalar ve Ödüller.....	199
IV. BÖLÜM : Tarım Bürokrasisinin	
Taşra ile İlişkileri.....	207
Taşrada Bürokratik Müdahale: İmar Meclisleri	207
Anadolu Eyaletleri İmar Meclisleri.....	209

Rumeli Eyaletleri İmar Meclisleri	215
Örnek Çiftlikler ve Uygulama Tarlaları	255
SONUÇ	281
KAYNAKLAR.....	289
Arşiv Kaynakları.....	289
Araştırma İnceleme Eserleri	291
EKLER	301
EK –I. Yıllara Göre Osmanlı İmparatorluğu'nda Tarım Bürokrasisinde Görev Almış Devlet Memurları.....	301

KAYNAKLAR

ARŞİV KAYNAKLARI

Bab-ı Ali Evrak Odası 408/30526, 2743/205689, 1486/111422, 4230/317189, 4233/317417, 4337/325264, 4404/330237, 4559/342862, 4572/342836, 4233/317457, 105/7846, 129/9667, 437/32738, 1059/79389, 1727/129482, 4370/327729, 2411/180804, 324/24241, 346/25880, 366/27385, 3628/272084, 408/30526, 2743/205689, 18/1317, 40/2992, 106/7905, 142/10586, 159/11880, 167/12457, 187/13975, 210/15701, 250/18719, 269/22193, 300/22492, 305/22806, 307/23023, 308/23052, 339/25408, 391/29304, 424/31736, 473/35410, 476/35635, 534/39999, 539/40360, 579/43425, 623/46679, 661/49515, 682/51140, 696/52131, 720/53927, 734/55008, 857/64244, 884/66278, 2291/171821, 2322/174113, 3697/277260, 4652/348864, 1224/91752, 3428/257065, 3451/258802, 3478/26082, 409/30671, 536/40143, 574/42999, 573/42973, 1128/84588, 1157/86745, 1230/92229, 1276/95627, 1435/107570, 1398/104809, 3507/262987, 101/7507, 55/4059.

Cevdet Dahiliye 275/13701

Cevdet İktisat 37/1827, 13/604, 16/765, 25/1234, 27/1322, 28/1382, 33/1627, 18/861.

Cevdet Maliye 52/2405

Dahiliye Nezareti Defterler 1/45, 2/4, 2/405, 4/176, 6/8, 26/87, 62/127, 83/197, 145/221.

Dahiliye Nezareti Emniyet-i Umumi 5. Şube 43/41

Dahiliye Nezareti İrade-i Umumiye 12/4

Dahiliye Nezareti Kalem-i Mahsus 1/38, 5/23, 52/89

Dahiliye Nezareti Mektubi Kalemi Evrakı 33/40, 2037/83, 2279/63, 1611/50, 1764/67, 1789/88, 48/34, 171/72, 1074/23, 1687/95, 1715/52, 1939/29, 1954/98, 2006/109, 2012/10, 2019/23, 2230/92, 379/55, 207/1, 126/6, 86/15, 578/30, 2883/93, 207/1, 324/26, 2119/21, 2179/87, 2236/109,

- 2281/29, 2341/107
Dahiliye Nezareti Memur Sicil Zarfları 33/8
Hat 1244/48315, 1622/85.
Hariciye Nezareti İdare: 1336/2
Hariciye Nezareti Mektubi Kalemi: 28/33, 869/52, 874/19, 881/15, 888/30, 890/4
Hariciye Nezareti Siyasi Kalemi 1189/43, 1993/3
Hazine-i Hassa Defterleri 20253, 617, 264, 13806
İrade Dahiliye 836/69096, 892/70982, 871/69621, 935/74085, 932/73896,
915/72647, 1051/82521, 80/4, 121/6143, 181/9933, 357/23555, 72/3596,
73/3611, 73/3601, 241/14635, 1264/99370
İrade Dosya Usulü 82/48, 39/42, 54/57, 54/52, 35/32.
İrade Hususi 4/128, 2/78.
İrade Maliye 30/65
İrade Meclis-i Mahsus 96/4074, 100/4228, 3/45
İrade Meclis-i Vala 73/1408, 197/6092
İrade Mesail-i Mühimme 23/600, 23/599, 23/602, 71/2073, 13/540, 69/2003,
122/5225.
İrade Orman ve Maadin 2/13, 3/12, 3/30, 1/19, 1/17, 1/27, 1/28, 1/30, 1/32, 1/34,
1/38, 2/3, 2/5, 2/7, 2/8, 2/18, 2/19, 2/20, 5/20, 11/34, 1/32, 2/36, 5/20, 6/36,
9/9, 6/50, 10/37,7/6,
İrade Şura-yı Devlet 56/ 3192
İrade Taltif 119/25
Maarif Nezareti Mektubi Kalemi: 551/7, 550/2, 551/5, 583/41, 592/31, 617/54,
628/23, 633/53, 714/47
Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdüriyeti 84/114, 85/115
Meclis-i Vala 36/31, 760/3, 29/17, 33/21, 34/50, 182/46
Meclis-i Vala Defterler 470
Sadaret Amedi Kalemi Evrakı 93/88.
Sadaret Bulgaristan 89/43.
Sadaret Defterler 3258
Sadaret Divan Kalemi Evrakı Mukavelenameler 74/30
Sadaret Girit 3/7.
Sadaret Meclis-i Vala Evrakı 134/58.
Sadaret Mektubi Kalemi Evrakı 136/88, 84/45, 136/98, 74/28, 136/100, 43/38,
36/40, 21/8, 24/36, 25/85, 25/86, 26/38, 26/56, 26/58, 26/61, 26/93,
26/94,26/25, 27/12, 27/25, 27/99, 28/99, 29/100, 31/62,31/81, 31/98,32/54,
33/72, 33/82, 34/30, 34/71 34/87, 38/94, 39/2, 39/88, 39/95, 40/20, 40/21,
40/25, 40/87, 46/17, 50/57, 58/3, 58/4, 104/55, 104/69, 236/93, 237/38.
Sadaret Mektubi Kalemi Mühimme Kalemi Evrakı 471/90, 727/3, 422/13, 346/41.
Sadaret Mektubi Kalemi Meclis-i Vala Evrakı 38/40
Sadaret Mektubi Kalemi Nezaret Devair Evrakı 25/74
Sadaret Mektubi Kalemi Umum Vilayat Kalemi Evrakı 269/7, 269/10, 273/41,

- 165/74, 270/89, 292/42, 329/62, 339/96, 345/38, 386/65, 392/79, 211/94, 211/5
- Sadaret Mukavelenameler* 14/24, 50/1, 50/13, 52/19, 53/5, 54/11, 58/85,
- Şura-yı Devlet*: 1402/10, 1401/11, 1252/6, 1156/18, 1227/13, 1233/4, 2760/7, 540/4, 2823/19, 520/46, 1175/30, 3198/66, 1214/3, 520/28, 2153/39, 516/29, 518/17, 521/42, 524/79, 527/32, 2078/40, 1194/28
- Tefrişat-ı Rumeli Evrakı Müteferrik Evrak* 12/1107.
- Yabancı Arşivler* 21/68, 21/75, 21/71, 21/28, 21/42, 21/55, 21/70.
- Yıldız Esas Evrakı* 46/8
- Yıldız Hususi Maruzat* 257/34, 276/48,
- Yıldız Mütenevvi Maruzat* 15/11, 58/1
- Yıldız Perakende Başkitabet Dairesi Maruzatı* 2/43
- Yıldız Resmi Maruzat* 5/20
- İdare-i Umumiye-i Vilayet Nizamnamesi, 29 Zilkade 1287, İstanbul Düstur 1. Tertip, C.1 s.625-
- Dutluk Yetiştirenlerin Muafiyetine Dair Nizamname, Düstur 1. Tertip, C.2 s.438-439.
- Pamuk Ziraatının İlerletilmesi İçin Talimat, 26 Recep 1278, Düstur 1. Tertip, C.2 s.437.
- Ziraat Müdürlerinin Zeaif-i Memuriyetlerine Dair Talimat 17 Şaban 1270, Düstur 1. Tertip, C.2 s.434-436.

ARAŞTIRMA İNCELEME ESERLERİ

- ADİYEKE Nühket; "Farming Out Of Mukataas As Malikâne In Crete In The Eighteenth Century: The Rethymno Case", **The Eastern Mediterranean under Ottoman Rule Crete, 1645-1840**, (Ed. Antonis Anastasopoulos) Crete University Press, Rethymno 2008, ss.233-242.
- AKPINAR, Mahmut; "Bir Tanzimat Bürokratinin Portresi: Krikor Ağaton Efendi (1823-1868)", **Tarih İncelemeleri Dergisi**, XXVIII/2, 2013, s.329-354.
- AKYILDIZ, Ali; **Osmanlı Bürokrasisi ve Modernleşme**, İletişim Yay., İst. 2006. -----; **Tanzimat Dönemi Osmanlı Merkez Teşkilatı'nda Reform** (1836-1856), İstanbul: Eren Yayıncılık, 1993.
- ALBROW Martin; **Bureaucracy**, London 1970.
- ARIKAN, Zeki; "İzmir'de İlk Kooperatifleşme Çabaları", **Tarih İncelemeleri Dergisi**, C.4 S.1 1989, ss.31-42.
- Arundell V. J., **A visit to the Seven Churches of Asia**, Londra 1828.
- ASLAN, Seyfettin – YILMAZ, Abdullah; "Tanzimat Döneminde Osmanlı Bürokratik Yapı ve Düşüncesinin Değişimi", **C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, C.2, S.1, s.287-297.
- ATAM Şenay; **Osmanlı Devleti'nde Nafia Nezareti**, (Dan. Prof. Dr. Musa Şaşmaz) Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Niğde 2015.

- AYDIN Mahir ;“Elviye-i Selase” **TDVİA**, C.11, İst. 1995, s.68.
- BARKAN, Ömer Lütfi; Türkiye’de Toprak Meselesi: Toplu Eserler 1, Gözlem Yay. İst. 1980.
- ; “Tımar”, İ.A. C.12/1, Milli Eğitim yay.1979, ss.286-333.
- BASKICI, Murat; “Osmanlı Tarımında Makineleşme”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi** 58-1, s.30-53.
- ; “Osmanlı Tarımında Makine Kullanımı”, **Mülkiye Dergisi**, C. XXXIII S.262, 2009, ss.77-88.
- BERBER Mehmet Akif; “Son Dönem Osmanlı Devleti’nde Tefecilikle Mücadele”, **Uzman Araştırmacı Eğitim Programı Makaleler – I**, Ed. Turgay Anar, İstanbul 2017, s.41-51.
- ; **From Interest to Usury: The Transformation of Murabaha in The Late Ottoman Empire**, Dan. (Prof. Dr. Coşkun Çakır) İstanbul Şehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Ens. Yüksel Lisans Tezi, İstanbul 2014.
- BELDICEANU Nicoara; **XIV. Yüzyıldan XVII. Yüzyıla Osmanlı Devleti’nde Tımar** (Çev. M. A. Kılıçbay) Teori Yayınları Ankara 1985.
- BLAU Peter M.; **Bureaucracy In Modern Society**, Random House New York 1965.
- BEYDİLLİ Kemal; “Mühendishane-i Bahr-i Hümayun”, **TDVİA**, C.31 Ankara 2020, ss.513-514.
- ; “Mühendishane-i Berr-i Hümayun”, **TDVİA**, C.31, Ankara 2020, s.515-516.
- CEYHAN Muhammed; “Osmanlı Tımar Sisteminin “Kurumsal Süreklilik” Bağlamında Tahlili”, **Turkish Studies – History**, 15(1) 2020, ss.29-41.
- CEZAR Yavuz; “The Role of the Sarrafs in Ottoman Finance and Economy in the Eighteenth and Nineteenth Centuries”, **Frontiers of Ottoman Studies: State, Province and the West**, (ed. Colin Imber and Keiko Kiyotaki, I.B. Tauris) London and New York 2005, s.61-76.
- ; “From Financial Crisis to the Structural Change: The Case of the Ottoman Empire in the Eighteenth Century” **Oriente Moderno** Nuova serie, Anno 18 (79), Nr. 1, The Ottoman Empire In The Eighteenth Century (1999), pp. 49-54.
- CONSTAS Helen; “Max Weber's Two Conceptions of Bureaucracy”, **American Journal of Sociology**, Vol.63, No.4, Uni. Of Chicago Press, January 1958, pp.400-409.
- ÇADIRCI, Musa; **Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapısı**, TTK 2013.
- ÇEŞME, Volkan; “Osmanlı'da Ziraati Modernleştirme Sürecinde Halkalı Ziraat Mektebi(1892-1928): Kuruluşu ve İdari Yapısı”, **Osmanlı Bilimi Araştırmaları**, XV/2 (2014), s.39-80.

- ; “Halkalı Ziraat Mektebi: Eğitimi, Eğitimci Kadrosu, Örnek Çiftliği ve Yayınları” **Osmanlı Bilimi Araştırmaları**, XVI/1 (2014), s.73-99.
- ÇETİN Emrah; **Tanzimat'tan Meşrutiyet'e Karayolu Ulaşımı**, Ankara Üni. Sosyal Bilimler Ens. Tarih Anabilimdalı Doktora Tezi (Dan. Prof. Dr. Musa Çadırcı)Ankara 2013.
- ; “Tanzimat'Tan II. Meşrutiyet'e Hüdavendigâr Vilayetinde Karayolu Yapım Çalışmaları” **Turkish Studies** Vol.8/7 Summer 2013 Ankara, ss.65-81.
- ; “Tanzimat Döneminde Yol Yapım Çalışmalarına Bir Örnek: İzmir – Birunabad Şosesi İnşa ve İşletme İmtiyazı” **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi** 53, 2(2013) s.145-163.
- ÇİMEN, Ali; **1929 Dünya Ekonomik Bunalımının Türkiye'ye ve İzmir'deki Üzüm Fiyatlarına Etkisi**, Dan. Dr. Leyla Kırkpınar, DEÜ Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2007.
- COŞKUN Çakır; “Tanzimat Dönemi'nde Ticaret Alanında Yapılan Kurumsal Düzenlemeler: Meclisler”, s.364.
- DALGA Göksel; **Türk Silahlı Kuvvetleri Modernizasyon Sürecinin Weberyen Bürokrasi Çerçevesinde Analizi: Jandarma Genel Komutanlığı Örneği**, Kütahya Dumlupınar Üni. Sosyal Bilimler Ens. Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, (Dan. Dr. Öğr. Üyesi Aykut ACAR) Kütahya 2020.
- DAVISON, Roderic H.; **Osmanlı İmparatorluğu'nda Reform 1856-1876**, Agora Kitaplığı 2005.
- DEDE Ezgi; **Selanik Ziraat Mektebi** (1889-1912), Çanakkale Onsekiz Mart Üni. Sosyal Bil. Ens. Tarih ABD Y.L. tezi (Dan. Yard. Doç. Dr. Özkan Keskin), Çanakkale 2017.
- DE KAY, James Ellswort; 1831-1832 Türkiye'sinden Görünümler, Odtü yay. 2009.
- DEMİR, Kenan; “Osmanlı'da Ziraat Dergiciliğine Bir Bakış (1880-1923)”, **Turkish Studies**, Vol.9/8 Summer 2014, s.385-401.
- DEMİREL Muammer – Fatma KAYA DOĞANAY; “Osmanlı'da Ziraat Eğitimi: Halkalı Ziraat Mektebi”, **U.Ü. Fen-Edebiyat Fak. Sosyal Bilimler Dergisi**, yıl: 12, S.21, 2011/2, s.183-199
- DEMİRKOL Kurtuluş; “Toplumsal Trajedi: Osmanlı İmparatorluğu'nda Tefecilik (1848-1864) **Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, C.16 S.1 Mart 2018, s.625-648.
- EMECEN Feridun; “Osmanlılar'da Yerleşik Hayat Şehirli ve Köylüler”, **Osmanlı Ansiklopedisi**, C. 4, Ankara, 1999, ss. 91-97.
- ERYILMAZ Bilal; **Bürokrasi ve Siyaset**, Alfa Yay. İstanbul 2002.
- Felten, Sebastian – Christine von Oertzen. “Bureaucracy as Knowledge.” **Journal for the History of Knowledge** 1, no. 1 (2020): 8, pp. 1–16.
- FINDLEY, Carter; **Kalemiyeden Mülkiyeye Osmanlı Memurlarının Toplumsal Tarihi**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2011.

- FİŞEK, Kurthan; "On Bureaucracy" Ankara Üni. SBF Dergisi 1970, ss.57-99.
- GENÇ, Mehmet; **Osmanlı İmparatorluğu'nda Devlet ve Ekonomi**, Ötüken 2015.
- GENÇ Mehmet; "İltizam" **TDVİA**, C.22 İstanbul 2000, s.154-158.
- GÜLSOY Ufuk; "İslahat Fermanı" **TDVİA**, C.19 İstanbul 1999, ss.185-190.
- GÜNGÖR Ferhat; **Osmanlı Devleti Zirai Kredi Teşkilatları (1863-1888)**, (Dan. Yrd. Doç. Dr. Cabir Doğan) Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Ens. Doktora Tezi Isparta 2015.
- ; "Osmanlı Devleti'nde Faiz ve Tefeciliğe Karşı Zirai Kredi Teşkilatları" **TURAN-SAM Dergisi**, C. 8/Yaz, S.31, 2016, ss.87-94.
- GÜRAN, Tevfık; **19. Yüzyıl Osmanlı Tarımı Üzerine Araştırmalar**, Eren Yay., İst. 1998.
- ; **19. Yüzyılda Osmanlı Ekonomisi Üzerine Araştırmalar**, İş Bankası Kültür Yay. İstanbul 2014.
- ; "Tanzimat Döneminde Tarım Politikası", **Tanzimat Değişim Sürecinde Osmanlı İmparatorluğu**, Ed. H. İnalçık – M. Seyitdanlıoğlu, İş Bankası Kültür Yay. İst.2014.
- ; "Zirai Politika ve Ziraatte Gelişmeler (1839-1876)", **150. Yılında Tanzimat**, Hakkı Dursun Yıldız, TTK Ank. 1992, s.219-233.
- HALAÇOĞLU Yusuf, "Fırka-i İslahiyye", **TDVİA**, C.13, İstanbul 1996, s.35-37.
- HEPER Metin; "Political Modernization as Reflected in Bureaucratic Change: The Turkish Bureaucracy and a "Historical Bureaucratic Empire" Tradition", **International Journal of Middle East Studies**, Vol.7 No.4 (Oct.) 1976, ss.507-521.
- "Center and Periphery in the Otoman Empire: With Special Reference to the Nineteenth Century", **İnternational Political Science Review**, Vol.1, No.1 1980, ss.81-105.
- HORTON Thomas Galland; **Turkey: The People, Country and Government**, London 1854.
- HOWARD, Douglas A.; **The Ottoman Tımar System and Its Transformation 1563-1656**, Indiana Üniversitesi Basılmamış Doktora Tezi, 1987.
- İNALCIK, Halil; "Çiftliklerin Doğuşu: Devlet, Toprak Sahipleri ve Kiracılar" (Keyder, Çağlar – Tabak, Faruk) **Osmanlı'da Toprak Mülkiyeti ve Ticari Tarım**, T.V.Y.Y., İst. 1998, s.15-34.
- ; "Tımar" **TDVİA**, C.41 İstanbul 2012, ss.168-173.
- – Mehmet SEYİTDANLIOĞLU; **Tanzimat**, İş Bankası Kültür Yay., 2012.
- İPŞİRLİ Mehmet; "*Babıalı*", **TDVİA** C.4 İstanbul 1991, ss.386-389.
- KABAKLI Ahmet; **Bürokrasi**, 2002
- ; **Bürokrasi ve Biz**, Boğaziçi Yay. İst. 1976.
- KADIOĞLU, Sevtap; "*Ziraat ve Sımaat Tercüme-i Fünun Odaları Mecmuası Üzerine Bir İnceleme*", **Osmanlı Bilimi Araştırmaları** V/2, 2004.

- ; "Halkalı Ziraat Mekteb-i Âlisi Mecmuası Üzerine Bir İnceleme", **Osmanlı Bilimi Araştırmaları**, İstanbul 2002, cilt IV, sayı 1, ss.99-108.
- KALDY-NAGY GY.; "Tımar Sisteminin Macaristan'da Tarımsal Üretime Etkisi", (Çev. Şadan Karadeniz) Belleten, C.38 S.151, Ankara 1974, ss.499-508.
- KARAL, Enver Ziya; **Osmanlı Tarihi**, TTK, Ank. 2003.
- KARASU Cezmi; "Tanzimat Dönemi Diplomasisine Genel Bir Bakış", **OTAM** 1993, s.205-221.
- KASABA, Reşat; **Osmanlı İmparatorluğu ve Dünya Ekonomisi**, Belge Yay., 1993.
- KAYAM Saim Suna – Ertuğrul Tokdemir; "Savaşın Zayıf Halkası: Osmanlı Kara Ulaşımı 1853-1918", **Prof Dr. Haydar Kazgan'a Armağan: Yakın Tarihimizin İktisadi Panoraması**, TTK Ankara 2011, ss.113-137.
- KAZGAN Haydar; **Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Şirketleşme**, Vakıfbank Kültür Yayını İstanbul 1999.
- KELEŞ, Adem; **XIX. Yüzyılda Osmanlı Tarımının Modernleşmesi ve Tarımı Geliştirmek İçin Uygulanan Teşvik Politikaları**, Sakarya Üni. Sosyal Bil. Ens. Yüksek Lisans Tezi (Dan. Doç. Dr. Arif Bilgin), Eylül 2008.
- KELEŞ Erdoğan; "II. Abdülhamit Devrinde Aydın Vilayetinde Sanat ve Meslek Okulları", **History Studies**, Vol. 5, Is.2, Mart 2013 s.199-241.
- KESKİN, Özkan; **Orman ve Maadin Nezaret'i'nin Kuruluşu ve Faaliyetleri**, İstanbul Üni. Sosyal Bil. Ens. Doktora Tezi (Dan. Prof. Dr. Ali İhsan GENCER) İstanbul 2005.
- ; "Osmanlı Ziraatının Modernleştirilmesi Bağlamında Avrupa'ya Gönderilen Öğrenciler ve Osmanlı Ziraatına Katkıları", **Osmanlı'dan Cumhuriyete Sosyo-Kültürel Siyasi Yansımalar**, Sarıyıldız G., Ürekli F., Karacakaya R., Hacısalıhoğlu N.E., Editör, Derin Yayınları, İstanbul, ss.157-168, 2015.
- KEYDER, Çağlar – TABAK, Faruk; **Osmanlı'da Toprak Mülkiyeti ve Ticari Tarım**, T.V.Y.Y., İst. 1998.
- KILIÇBAY, Mehmet Ali; **Feodalite ve Klasik Dönem Osmanlı Üretim Tarzı**, Teori Yay. Ankara, 1985.
- KOÇ, Ercan; 19. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nde Tarım, Anadolu Üni. Sosyal Bil. Ens. Yüksek Lisans Tezi (Dan. Prof. Dr. Cahit Y. Bilim), Eskişehir Temmuz 2005.
- KÖPRÜLÜ, M. Fuad; **Bizans Müesseselerinin Osmanlı Müesseselerine Tesiri**, Ötüken Yay. İstanbul 1986.
- KURMUŞ, Orhan; **Emperyalizmin Türkiye'ye Girişi**, Yordam Kitap, İst. 2012.
- KÜÇÜK Cevdet; "Abdülmedid" TDVİA, C.1, İstanbul 1988, s.259-263.
- KÜTÜKOĞLU, Mübahat S.; **Balta Limanı'na Giden Yol Osmanlı – İngiliz İktisadi Münasebetleri (1580-1850)**, TTK Ankara 2013.
- MARX Karl – Frederick ENGELS; **Selected Works**, Progres Publishers Moscow

- 1986.
- McCARTHY, Justin; "Foundations of The Turkish Republic: Social and Economic Change", **Middle Eastern studies**, Vol.19, No.2 (Apr., 1983) s.139-151.
- MİLL John Stuart, **On Liberty**, (ed. Stefan Collini), Cambridge Uni. Press 1998.
- MOUZELİS N.P., **Örgüt ve Bürokrasi Modern Teorilerin Analizi**, Çizgi Kitabevi, Konya 2001.
- NEBİOĞLU Osman; **Bir İmparatorluğun Çöküşü ve Kapitülasyonlar**, İş Bankası Kültür Yay. Ankara 1986
- NELSON Elif Charlotte; "Tanzimat Dönemi İmar Meclislerinin Filibe ve Antalya'da Gerçekleştirdiği Çalışmalar", **Tarih İncelemeleri Dergisi**, XXXV/ 1, 2020, ss.243-259.
- NİZRİ Michael; "Defining Village Boundaries at the Time of the Introduction of the Malikane System: The Struggle of the Ottoman State for Reaffirming Ownership of the Land", **Journal of the Ottoman and Turkish Studies Association**, Vol. 2, No. 1, Law and Legality in the Ottoman Empire and Republic of Turkey (Spring 2015), ss. 37-57.
- ODABAŞI Necmi; "Mihaliç Çiftlikat-ı Hümayununda Merinos Koyunu Yetiştiriciliği" **Uludağ Üni. Sosyal Bilimler Dergisi**, Yıl:14, Sayı 25, 2013/2, s.289-306.
- OSCANYAN C.; **The Sultan and His People**, New York 1857.
- ÖGEL Bahaddin; "İslâmdan Önceki Türk Devletlerinde Tımar Sistemi" **IV. Türk Tarih Kongresi** (kongreye sunulan tebliğler Ankara 10-14 Kasım 1948) TTK Ankara 1952.
- ÖKÇÜN A. Gündüz, **Osmanlı Sanayii, 1913,1915 yılları istatistiki**, Ank. 1970.
- ÖNSOY Rifat; "Osmanlı İmparatorluğu'nun Katıldığı İlk Uluslararası Sergiler ve Sergi-i Umumi-i Osmani (1863 İstanbul Sergisi)", **Belleten**, S.185 Ankara 1984, ss.195-
- ÖZCAN Abdülkadir; "*Harbiye*", **TDVİA** C.16 İstanbul 1997, ss.115-119.
- ÖZDEĞER Mehtap – Emine Zeytinli; "*Ottoman Credit System and Usurers in Agriculture in The Nineteenth Century: Practices of Usury Contracts (Selle)*" **Journal of Balkan and Near Eastern Studies** Ağustos 2018.
- ÖZDEMİR Hüseyin; **Osmanlı Devletinde Bürokrasi**, Okumuş Adam yay. İst. 2001.
- ÖZGÜN, Cihan; **Bereketli Topraklarda Üretmek ve Paylaşmak "İzmir ve Çevresinde Ticari tarım (1844-1914)"**, İ.B.B. Kent Kitaplığı yay., İzm., 2014.
- ; "Osmanlı Devleti'nde Tarım", **Osmanlı Tarihi Araştırmaları I**, Ed. Ahmet Oğuz, Kesit Yay. İstanbul 2018, ss.287-319.
- ; "Osmanlı ağaç Kültüründe Yeni ve Egzotik Bir Tür: Okalıptüs" **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi** XIII/26 İzmir 2013, ss. 5-29.
- , **Türk Yenileşme Tarihi**, Nobel Yay. Ankara 2021.
- PALA, Cenk; "Osmanlı İmparatorluğu'nda Tarımsal Örgütlenme" **Ekonomik**

- Yaklaşım, ss.39-69.
- PAMUK, Şevket; **Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Küreselleşme, İktisat Politikaları ve Büyüme**, İş Bankası Kültür Yay. İstanbul 2008.
- ; "Türkiye'de Tarım ve ktisadi Gelişme: 1880-2000", **Mülkiye Dergisi**, C. XXXIII S.262, 2009, ss.63-76.
- ; **Osmanlı Ekonomisi ve Dünya Kapitalizmi (1820-1913)**, Yurt yayınevi, Ankara 1984
- PANZAC Daniel; "*International and Domestic Maritime Trade in The Ottoman Empire During the 18th Century*", **International Journal of Middle East Studies**, Vol.24, No.2 May,1992, pp 189-206.
- PORTER Sir James; **Turkey; Its History and Progress**, London 1854.
- PULLUKÇUOĞLU YAPUCU, Olcay; **Modernleşme Sürecinde Bir Sancak Aydın**, Kitap yayınevi 2007.
- QUATAERT, Donald; **Anadolu'da Osmanlı Reformu ve Tarım**, İş Bankası Kültür Yay. İst. 2008.
- ; "Dilemma of Development: The Agricultural Bank and Agricultural Reform in Ottoman Turkey, 1888-1908", **International Journal of Middle Eastern Studies**, Vol.6, No.2, April 1975, s.210-227.
- SALZMANN Ariel; "An Ancien Régime Revisited: 'Privatization' and Political Economy in the Eighteenth Century Ottoman Empire," **Politics and Society** 21:4 (1993), ss.393-423.
- SAYAR Ahmet Güner; **Osmanlı İktisat Düşüncesinin Çağdaşlaşması**, Der Yayınları İstanbul 1986.
- SCHOTT Richard L.; "The Origins of Bureaucracy: an Antropological Perspective", **International Journal of Public Administration** 23(1), 2000, ss. 53-78.
- SEYİTDANLIOĞLU Mehmet; "Tanzimat Dönemi İmar Meclisleri" **Vakıflar Dergisi**
- SHAW, Stanford J.; "*The Nineteenth-Century Ottoman Tax Reforms and Revenue System*", **International Journal Of Middle Eastern Studies** Londra 1975, ss.421-459.
- ŞENER Abdüllatif; "*Tanzimat ve Osmanlı Maliyesi*", **Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, C.8 S.2 Ankara 1990.
- ŞİMŞEK Ayşe; "*The Malikane System in Ottoman Tax Law*", **Afro Eurasian Studies** Vol. 10 issue 210 (2), 2022, ss.5-26.
- ŞİRİN İbrahim, "*Dünya Fuarları ve Osmanlı Modernleşmesi*", **History Studies** Vol.9/2 Haziran 2017, s.189-204.
- TARİŞ Tarihi**, İzmir 1993.
- TEKDEMİR, Aziz; **Ticaret Nezareti (1839-1876)**, İstanbul Üni. Sosyal Bil. Ens. Doktora Tezi (Dan. Prof. Dr. Mahir Aydın) İstanbul 2010.
- ; "1851 Londra Sergisi ve Osmanlı Devletinin Katılışı", **Akademik İncelemeler Dergisi**, C.13, S.1, Nisan 2018, s.291-321.

- ; "Tanzimat Dönemi Nafia Nezareti", **Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, Cilt: 1, Sayı: 1, Ocak-2011, ss.109-132.
- ; "1867 Paris Sergisi ve Sultan Abdülaziz'in Sergiyi Ziyareti", **Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, C. 3, S.6 Temmuz-2013, ss.1-19.
- TUNCER, Haydiye (Çev.); **Osmanlı İmparatorluğu Arazi Kanunları**, Tarım Bakanlığı Yay., Ank., 1963.
- TURAL, Erkan; "Osmanlı Orman ve Maadin ve Ziraat Nezaretinde Bürokratik Reform (1908-1914)" **Tarih Dergisi**, S.48, İst. 2009, s.85-115.
- ; **Son Dönem Osmanlı Bürokrasisi**, TODAİE, Ankara 2009.
- TURAN, Osman; "Türkiye Selçuklularında Toprak Hukuku", **Belleten**, XII(47), Ankara 1948, ss. 549-574.
- Türk Ziraat Tarihine Bir Bakış**, I. Köy ve Ziraat Kalkınma Kongresi Yayını, Devlet Basımevi, İstanbul 1938.
- UÇAR Ahmet; "Tanzimat Reformları Sürecinde Uygulamaya Konulan Vergi Politikalarının Modern Yerel Yönetimlere Etkileri" **CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi**, C.12, S.2 Haziran 2014.
- URQUHART David; **Turkey and It's Resources**, London 1833.
- ÜÇÖK Coşkun; "Osmanlı Devleti Teşkilatından Timarlar", **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt 1, Sayı 4, s.540
- WEBER, Max; **Sosyoloji Yazıları**, (Yayına Hazırlayan: Hans H.Gerth-C.Wright Mills), (Çev.Taha Parla), 6. Baskı İletişim Yayınları, İstanbul 2006.
- ; **Sosyoloji Yazıları**, (İngilizce baskısını hazırlayan: Hans H. Gerth-C.Wright Mills) (Çev. Taha Parla) 2. Baskı İletişim yayınları, İstanbul 1998.
- ; **Economy and Society: An Outline of Interpretive Sociology**. Ed. Guenther Roth and Claus Wittich. 2 vols. Berkeley: University of California Press, 1978.
- ; "Bureaucracy." In **From Max Weber: Essays in Sociology**, edited by H. H. Gerth and C. Wright Mills, 196-244. New York: Oxford University Press, 1946.
- ; "The Three Types of Legitimate Rule." In **Economy and Society**, vol. 1, 215-216. Berkeley: University of California Press, 1978.
- ; "Science as a Vocation." In **From Max Weber: Essays in Sociology**, 129-156. New York: Oxford University Press, 1946.
- YARAR Sibel; **Uluslararası Sergilerde Mimari Temsil ve Uygulama Süreçlerinin Osmanlı - Mısır Rekabeti Üzerinden Değerlendirilmesi (1851-1915)**, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi ABD, Basılmamış Doktora Tezi (Dan. Prof. Dr. Yıldırım Özbek), Antalya 2018.
- YERASİMOS, Stefan; **Az gelişmişlik Sürecinde Türkiye**, Belge Yay, 2001.
- YILDIRIM Mehmet Ali; "Halkalı Ziraat Mektebi'nin Açılış Sürecine Dair Bazı Mülahazalar ve Amasyan Efendi'nin Layihası"

- ; “Osmanlı'da ilk çağdaş zirai eğitim kurumu: Ziraat Mektebi (1847-1851)”, **OTAM** C.24, S.24, s.223-240.
- YILDIZ Hatip; “Osmanlı Yenileşme Dönemi'nde Diyarbakır'da Sivil Mesleki Teknik Eğitim”, **Şarkiyat İlmi Araştırmaları Dergisi**, S. VII, Nisan 2012, s.189-209.
- YILDIZ, Özgür; “II. Abdülhamid Döneminde Zirai Eğitime Bir Bakış”, **Turkish Studies**, Vol. 7/4 Fall 2012, s.3273-3289.
- ; “Halkalı Ziraat Mektebi'nin Tarihçesi”, **International Journal of Social Science**, Vol. 5, Is.4, Ağustos 2012, s.293-306.